TASHKENT STATE UNIVERSITY OF ECONOMICS

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

2023

ILMIY ELEKTRON JURNAL

MAXSUS SON

CONFERENCE "GLOBAL AND NATIONAL ECONOMIC TRENDS"

2nd FORUM OF DEVELOPMENT STRATEGY: GLOBAL AND NATIONAL ECONOMIC TRENDS

19-20 OCTOBER

PARALLEL CONFERENCES "NEW2AN, ICFNDS AND ICDSIS"

CONFERENCE "IFRS"

- Macroeconomic Stability
- Social Welfare
- Human Capital
- Decent Employment
- World Economy
- Gender Equality
- Industry 4.0
- Sustainable Agriculture

MEHNAT IQTISODIYOTI
VA INSON KAPITALI

https://laboreconomics.uz

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI
2023-yil Maxsus son

ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

laboreconomics.uz

“Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 328/3-sonli qarori bilan ro‘yxatga olingan.
Muassis: “Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy maktabi.

Tahririyat manzili:
100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko‘chasi, 49-uy.
Elektron manzil: *ilmiymaktab@gmail.com*
Jurnal web-sayti: *www.laboreconomics.uz*
Bog‘lanish uchun telefonlar:
+998 (99) 881-86-98.

TOSHKENT–2023

EDITORIAL BOARD | TAHRIRIYAT KENGASHI

Tahririyat Kengashi raisi: (Chairman of the Editorial Board)
Abdurahmanov Qalandar Xodjayevich, O‘zFA akademigi

Tahririyat Kengashi a’zolari: (Members of the Editorial Board)

Toshqulov Abduqodir Hamidovich,
i.f.d., prof.

Yusupov Axmadbek Tadjiyevich,
i.f.d., prof.

Sharipov Kongratboy Avezimbetovich,
t.f.d., prof

Raifkov Kudratilla Mirsagatovich,
i.f.d., prof

Xalmuradov Rustam Ibragimovich,
i.f.d., prof

Umurzakov Baxodir Xamidovich,
i.f.d., prof.

Nazarov Sharofiddin Xakimovich,
i.f.d., prof.

Jumayev Nodir Xasiyatovich,
i.f.d, prof.

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna,
i.f.d., prof.

Eshov Mansur Po‘latovich,
i.f.d., prof.

Zokirova Nodira Kalandarovna,
i.f.d.. prof.

Xudoyberdiyev Zayniddin Yavkachevich,
i.f.d., prof.

Muxiddinov Erkin Madorbekovich,
i.f.f.d., (PhD)

Xolmuxammedov Muhsinjon Murodullayev,
i.f.n., dots.

Amirov Lochinbek Fayzullayevich,
i.f.f.d., (PhD), dots.

G‘oyipnazarov Sanjar Baxodirovich,
i.f.f.d., (PhD), dots.

Shakarov Zafar Gafarovich,
i.f.f.d., (PhD)

Jamoatchilik Kengashi a’zolari:
(Community Council members)

Bred Bodenxauzen (AQSh)
Jon Ankor (Buyuk Britaniya)
Odegov Yuriy Gennadevich
(Rossiya Federasiyasi)
Xeynz Miller (AQSh)
Sung Dong Ki (Koreya Respublikasi)
Masato Xivatari (Yaponiya)
Gerxard Feldmayer (Germaniya)
Eko Shri Margianti (Indoneziya)
Ahmed Mohamed Aziz Ismoil (Misr)
Rohana Ngah (Malayziya)
Sharifah Zanniyerah (Malayziiya)
Teguh Dartanto (Indoneziya)
Nur Azlinna (Saudiya Arabistoni)
Muhammed Xoliq (Pokiston)
Alisher Dedaxonov (Toshkent)

Mas’ul muxarrir (Editor-in-Chief):
G‘oyipnazarov Sanjar Baxodirovich
Veb-administrator (Web admin):
Musayev Xurshid Sharifjonovich

Toshkent sh, O‘zbekiston st.
www.laboreconomics.uz
+998 (99) 881-86-98
ilmiymaktab@gmail.com

MUNDARIJA (CONTENTS)

MEHNAT BOZORI VA MEHNAT MUNOSABATLARI

Q.X. Abdurahmonov S.B. G‘oyipnazarov	Сунъий интеллектни жорий этиш натижасида меҳнат бозоридаги ўзгаришлар	6–12
R.I. Nurimbetov A.M. Ismailov	O‘zbekiston iqtisodiyoti tarmoqlari rivojlanishi va aholi bandligini manfaatdorlik indeksi asosida baholash	13–21
N.T. Shayusupova S.S. Amirdjanova	Прогнозирование макроэкономических показателей роста экономики и занятости населения республики	22–29
I.A. Bakiyeva	Тошкент вилоятида ишсизларни замонавий касб-ҳунарга ўқитишни самарали ташкил этиш йўллари	30–34
S.I. Sotnikova	Наемный труд: институциональные эффекты неравновесной экономики	35–41
A.S. Usmanov M.A. Bahriddinova	Qashqadaryo viloyatida bandlikning tarmoq tuzilishidagi o‘zgarishlar va uning aholi turmush farovonligiga ta’siri	42–48
X.F. To‘xtayeva	Туристик хизматлар бозорида бандликни тартибга солиш ва бошқариш бўйича илғор хорижий тажрибалар	49–56
B.Z. Ganiyev	O‘zbekiston hududlarida bandlikning iqtisodiy o‘sishga nisbatan elastikligi tahlili	57–61

INSON RESURSLARINI BOSHQARISH

S. Sotnikova N. Sotnikov	Ecology of the employee’s career based on the concept of time management	62–70
A.N. Turayev B.B. Suvonov	Направления развития анализа затрат труда в хозяйствующих субъектах	71–76
B.B.Suvonov	Зарубежный опыт анализа показателей затрат труда в хозяйствующих субъектах	77–82
Z.M. Xasanova	Enhancing economic education and human resources management: a study of innovative approaches in Uzbekistan’s higher education institutions	83–91
R.R. Oqmullayev	Инсон ресурсларини бошқариш — олий таълим муассасаларининг глобал рақобатбардошликка эришиш омили	92–102
B.B. Mardonov	Xizmat ko‘rsatish sohasida kadrlar salohiyatini baholash	103–108
M.Sh. Xaydarova	Использование искусственного интеллекта в управлении человеческими ресурсами	109–123

ɰINSON KAPITALI

A. Zikriyoyev D. Khojamqulov M. Raimjanova N. Turayev A. Abdullayev	Human capital development in the context of health and safety regulation: policy analysis in construction industry	124–138
A. Zikriyoyev M. Farmonova Ch. Keldiyorova D. Nekboyev O. Murodova	Orientation / induction day as a remedy for human caital investment at higher education	139–150
A.S. Boltayev Y.M. Otaboyev	The impact of health and education expenditure on economic growth in case of Uzbekistan	151–163
O.A. Eshbayev	Strategic integration of emerging technologies in engineering education: a holistic approach to cultivate human capital for the digital economy	164–169

A.O. Jumanov, R.A. Omirzakov — Innovative environmental education in higher education: fostering sustainable mindsets for a greener future . . . 170–175

I.Sh. Khadjiyeva — School climate quality and education quality: evidence from 15 worst performing nations at PISA 2018 . . . 176–187

M.O. Kurolov — Leveraging digital healthcare marketing strategies to enhance social welfare through human capital development . . . 188–192

M. Numanova, F. Khakimov — Priorities for the development of national human capital in the economy . . . 193–198

M.X. Xo'jayeva — Properties of innovative activity in the education system of Uzbekistan . . . 198–203

H.T. Yaxshiyev — Mehmonxona hamda restorani biznesi faoliyati tushunchasi va mohiyati . . . 204–206

X.B. Nasriddinov — O'quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirishda ta'lim metodlaridan foydalanish . . . 207–210

Sh.Y. Sharobiddinov — Investing in human capital: a comparative analysis of democratic and authoritarian regimes . . . 211–220

Z.M. Xasanova — Comparative analysis of innovative education management strategies for economic education and green development: lessons from foreign countries . . . 221–228

S.R. Xolbayeva — Трансформация системы подготовки кадров в целях повышения эффективности функционирования человеческого капитала в экономической системе . . . 229–238

INSON TARAQQIYOTI

Sh.U. Jo'rayeva — Socio-economic significance and analysis of the standard of living of the population . . . 239–244

N.M. Khazratkulova — The impact of inter-budgetary relations on regional growth and the standard of living of the population of the regions (on the example of the republic of Uzbekistan) . . . 245–250

KAMBAG'ALLIKNI QISQARITRISH

G.Q. Abduraxmonova, M.X. Fayziyeva, Sh.Q. Xoliyorova — O'zbekiston davlat ijtimoiy himoya tizimini mustahkamlashda raqamli rivojlanishning o'rni . . . 251–261

GENDER TENGLIK

G.Q. Abruraxmonova, N.U. Khalimjonov — Gender inequality in labour market . . . 262–268

MUNOSIB MEHNAT

Sh.X. Raxmatullayeva — Milliy korxonalarda mehnat samaradorligining muhim ko'rsatkichlarini baholash tizimini imkoniyatlari . . . 269–275

Z.U. Usmonov — Ko'zi ojiz shaxslarni ish bilan ta'minlashning obyektiv zarurligi . . . 276–283

TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH

L.F. Amirov — Современные тенденции развития аграрного сектора Республики Узбекистан . . . 284–293

I. Khotamov, A. Kasimov, Y. Najmiddinov, G. Yuldashev — The current importance of alternative energy and renewable energy in Uzbekistan . . . 294–317

Z.T. Abdurakhmanova — Factors affecting sustainable agriculture and food production in Uzbekistan . . . 318–328

J.X. Ishanov — Determination of hydraulically acceptable length of drip irrigation pipe . . . 329–334

Toshkent sh, Islom Karimov k., 41-uy. ilmiymaktab@gmail.com www.laboreconomics.uz +998 (99) 881-86-98

U.Sh. Duskobilov	Influence of monetary policy instruments on macroeconomic stability during the transition to inflation targeting in Uzbekistan	335–342
Sh.D. Ergashkhodjayeva E.Y. Khojiyev	The EU’s generalised system of preferences: impact on foreign trade of domestic products	343–348
O.A. Eshbayev	Exploring synergies: redefining engineering education management for industry 4.0 in the digital economy era	349–354
H.B. Haydarov	O‘zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda xorijiy investitsiyalarning tutgan o‘rni	355–361
M.R. Khidirova	Improving the efficiency of corporate governance based on the modeling of agricultural machinery enterprises	362–369
B.N. Ishniyazov	Analysis of the activities of innovation of the agricultural sector of our country	370–374
N.N. Ismoilov	Implementing SDGS (sustainable development goals) in small business entities	375–380
N.S. Karimova	O‘zbekistonda klasterlar faoliyatini tashkil etish mexanizmi	381–385
M.R. Khayitova	The essence of green loans in a global unstable environment	386-391
S.B. Maxmudov	Milliy iqtisodiyotda eksport amaliyotiga ta’sir etuvchi omillarni ekonometrik tahlilini baholash	392–401
Y.F. Najmiddinov	Initial efforts to develop green energy and green growth in Uzbekistan	402–407
Ch.G. Nosirova	Developing sustainable pathways for textile product exports: a green strategy approach to enhance social welfare	408–415
N. Khalimjonov P. Allayarov	The gravity trade model for Uzbekistan	416–424
D. Usmonova	Evaluating the role of marketing strategies in fostering the growth of viticulture enterprises for achieving sustainable agricultural development	425–431

MAKROIQTISODIYOT

A. Valiyeva	Assessing the impact of sustainable agricultural practices on legume market dynamics: a comprehensive marketing research analysis	432–440
V.K. Yarashova	The mutual influence of transport on macroeconomic indicators in Uzbekistan	441–447
M.S. Yusupov G.T. Ismoilova	Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish zanjirida agrosanoat klasterlarining ahamiyati va rivojlantirish imkoniyatlari	448–459
M.T. Abdurahmanova M.M. Ismailova	Қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан самарали фойдаланишнинг хориж тажрибасини такомиллаштириш	460–465
N.B. Achilova	Сущность и значение национального брендинга стран в условиях глобализации	466–474
J.N. Bayisbayev	Мамлакатимизнинг тадбиркорлик субъектларини ижтимоий фаолиятини қўллаб-қувватлашдаги иштироки	475–481
A. Valiyeva	Оценка роли устойчивых методов ведения сельского хозяйства в повышении конкурентоспособности рынков бобовых: глобальный маркетинговый анализ	482–490
F.R. Bobobekov	Мақроиқтисодий барқарорлик шароитида факторингга таъсир этувчи омиллар	491–497
D.B. Xajiyev	Даромадларни қайта тақсимлаш жараёнларини тартибга солишнинг фискал воситалари	498–504

O'ZBEKISTONDA MAKROIQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA XORIJIY INVESTITSIYALARNING TUTGAN O'RNI

Haydarov Humoyun Begmurod o'g'li

Annotatsiya. Ushbu maqolada xorijiy investitsiyalarning mamlakatning makroiqtisodiy barqarorligida tutgan ahamiyati, xorijiy investitsiyalarni to'g'ridan-to'g'ri jalb qilishda kuzatilayotgan muammolar, yurtimizda ohirgi yillarda barqaror iqtisodiy o'sishga erishish uchun olib borilayotgan keng ko'lamli islohotlar haqida fikr yuritiladi. Aholi jon boshiga o'zlashtirilayotgan investitsiylar miqdorini oshirish yo'llari o'rganiladi. Tahlil qismida esa makroiqtisodiy barqarorlikga ta'sir o'tkazuvchi omillar qiyosiy va tanlanma usullar orqali chuqur tahlil qilinib natijalar olinadi. Olingan kuzatish va tahlillar orqali xulosa va takliflar beriladi.

Tayanch so'zlar. Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, investitsiyalar, makroiqtisodiy barqarorlik, yalpi ichki mahsulot,import, eksport, tashqi savdo balansi.

THE ROLE OF FOREIGN INVESTMENTS IN ENSURING MACROECONOMIC STABILITY IN UZBEKISTAN

Haydarov Humayun Begmurad ugli

Abstract. This article discusses the importance of foreign investments in the macroeconomic stability of the country, the problems observed in direct attraction of foreign investments, large-scale reforms carried out in recent years in order to achieve stable economic growth in our country.Ways to increase the amount of investments per capital will be studied. In the analysis part, the factors affecting macroeconomic stability are analyzed in depth through comparative and selective methods and results are obtained. Based on the observations and analysis, conclusions and suggestions are given.

Keywords. Macroeconomic indicators, investments, macroeconomic stability, gross domestic product, import, export, trade balance of the organization.

РОЛЬ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В ОБЕСПЕЧЕНИИ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОЙ СТАБИЛЬНОСТИ В УЗБЕКИСТАНЕ

Хайдаров Хумаюн Бегмурад угли

Аннотация. В данной статье рассматривается значение иностранных инвестиций для макроэкономической стабильности страны, проблемы, наблюдаемые при прямом привлечении иностранных инвестиций, масштабные реформы, проводимые в последние годы в целях достижения стабильного экономического роста в нашей стране. Будут изучены пути увеличения объема инвестиций на душу населения. В аналитической части с помощью сравнительных и выборочных методов детально анализируются факторы, влияющие на макроэкономическую стабильность, и получаются результаты. Выводы и предложения даны на основе наблюдений и анализа.

Ключевые слова. Макроэкономические показатели, инвестиции, макроэкономическая стабильность, валовой внутренний продукт, импорт, экспорт, внешнеторговый баланс.

Kirish:

Hozirgi zamonaviy dunyoda mamlakatlar o'z iqtisodiyotini kengaytirish, makroiqtisodiy barqarorlikga erishish uchun ko'pgina usullardan foydalanib kelishmoqda. Misol qilib aytadigan bo'lsak, davlat qarzi hisobiga yangi loyihalarni ishga tushurish, xorijiy moliyaviy tashkilotlardan pul mablag'larini jalb qilish va xorijiy investitsiyalarni kiritish. Bizning fikrimizcha, davlat qarzi qtisodiyotini zo'riqtirish bilan birgalikda, oddiy odamlar o'rtasida norozilik kayfiyatini ham yuzaga keltirishi mumkun. Ikkinchidan ba'zi hukumatlar faqat tashqi qarz hisobiga yashab boqimandalik kayfiyatiga o'rganib qolishgan. Masalan Gretsiya davlatini olaylik, Gretsiya Yevropa Ittifoqidan yillar mobaynida qarzlar olib kelmoqda. Ammo iqtisodiyotni kuchaytirishni yana bir ajoyib usuli borki ko'pgina davlatlar bu usuldan foydalanib kelishmoqda. Bu tashqi investitsiyalarni keng miqyosda jalb qilish bu yo' ayniqsa biz kabi rivojlanayotgan

mamlakatlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Tan olib aytishimiz kerakki, ohirgi yillarda O'zbekiston barcha xorijiy investorlar uchun o'z eshiklarini ochdi bu esa o'zning ijobiy natijalarini ko'rsatmoqda.

So'ngi yillarda mamlakatimizda keng miqyosda olib borilayotgan islohotlar iqtisodiy sektorni ham chetlab o'tmadi. Bu yo'nalishda ko'pgina prezident farmonlari, qonun osti hujjatlari qabul qilindi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining (Farmon-2023) O'zbekiston -2030 strategiyasi to'g'risidagi farmonda barqaror iqtisodiy o'sish orqali aholi farovonligini ta'minlash, xususan **2030-yilga qadar iqtisodiyot hajmini 2 barobar oshirish "daromadi o'rtachadan yuqori bo'lgan davlatlar" qatoriga kirish borasida quyidagi chora-tadbirlar amalga oshirilishi ko'zda tutildi.**

- Yalpi ichki mahsulot hajmini 160 milliard dollarga va aholi jon boshiga daromadlarni 4 ming dollarga yetkazish.
- Makroiqtisodiy barqarorlik hamda iqtisodiy rivojlanishni zarur darajadagi energetika,suv va infratuzilma resurslari bilan ta'minlash.
- Pul-kredit, fiskal va tashqi savdo siyosatlarini o'zaro muvofiqlashtirish hamda tovar vaxizmatlar bozorida raqobat muhitini yaxshilashga qaratilgan tarkibiy islohotlarni davomettirish orqali 2030 yilga borib yillik inflyatsiyani 5-6 foiz darajasida ta'minlash.
- Iqtisodiyotda transformatsiya va institutsional islohotlarni izchil davom ettirish, mamlakatda qulay investitsion va ishbilarmonlik muhitini ta'minlash hamda muvozanatlashgan pul-kredit siyosatini amalga oshirish.
- Davlat qarzining yalpi ichki mahsulotga nisbatini 50 foizdan oshmasligi uchun o'rta muddatlarga mo'ljallangan davlat qarzini boshqarish strategiyasini amalga oshirish.
- Asosiy kapitalga kiritiladigan investitsiyalar hajmining yillik o'rtacha 7 foiz atrofidao'sishini ta'minlash.

Mamlakatimizning investitsiyaviy jozibadorligini yanada oshirish va qimmatli qog'ozlar bozorini jadal rivojlantirish borasida quyidagi vazifalar amalga oshirilishi kutilmoqda.

- Mamlakatimizda 250 milliard dollarlik investitsiyalarni o'zlashtirish, jumladan 110 milliard dollar xorijiy investitsiyalar va 30 milliard dollar davlat-xususiy sheriklik doirasidagi investitsiyalarni jalb qilish.
- Erkin muomaladagi qimmatli qog'ozlar savdolari hajmini 8 milliard dollarga yetkazish.
- Umumiy qiymati 150 milliard dollarlik 500 dan ziyod strategik ahamiyatiga ega bo'lgan texnologik va infratuzilmaviy loyihalarni amalga oshirish.
- Pay va venchur jamg'armalar faoliyatini yo'lga qo'yish orqali portfel investitsiyalarhajmini 2 barobarga oshirish.
- 40 ta davlat ishtirokidagi korxonalar aksiyalarini "Xalq IPO"siga chiqarish, aholini IPO daqatnashishini rag'batlantirish mexanizmlarini joriy qilish.
- Chet ellik nominal saqlovchilar hamda kastodian banklarning mahalliy kapital bozorida qatnashishi uchun infratuzilmani yaratish.
- Barcha iqtisodiy zonalarda zarur infratuzilmadan (yo'l, elektr energiyasi, suv va oqova tizimi) uzluksiz foydalanish imkoniyatlarini yaratish.

Albatda, bu kabi farmonlar sohaning huquqiy asosini mustahlamlaydi ammo agar bu ishlar amalga tatbiq qilinmasa iqtisodiyotga eng muhimi insonlarga foydasi tegmay qoladi. Shuning uchun bu maqsad va vazifalarning amalga joriy etish kutilgan natijalarni olish davlat oldida turgan ulkan vazifadir. Bizning tadqiqotdan kutilayotgan birlamchi maqsadimiz xorijiy investitsiyalarni o'zlashtirishda yuzaga kelayotgan muammolarni o'rganish, ularni tahlil qilish va xulosa va takliflar berish.

Adabiyotlar tahlili:

Lui, Jr Uells va boshqalar (2021) o'zlarining rag'batlantirish xorijiy investitsiyalarni jalb qilish maqolalarida ushbu tadqiqot mamlakatlar to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun raqobatda foydalanadigan usullari va tuzilmalari haqida. Mualliflar tomonidan to'plangan dalillarga asoslanib, quyidagilar ta'kidlanadi:1. Investitsiyaning jalb qilish usullarining turli kombinatsiyasi dasturining turli bosqichlarida foydalidir; 2. Rag'batlantirish uchun mas'ul bo'lgan tashkilot turi samaradorlikni oshiradi; 3. Iqtisodiy dasturini baholashning turli foydali usullari mavjud; 4.

Investitsiyalarni rag'batlantirish xorijiy investitsiyalar oqimiga statistik jihatdan sezilarli ta'sir ko'rsatadi; 5. Investitsiyalarni rag'batlantirish dasturlari faqat ma'lum turdagi investorlarni jalb qilishda samarali bo'lgan. Rag'batlantirish texnikasi quyidagilardan iborat: a) Potentsial investorlarga ma'lumot berish; b) Sarmoya kiritish joyi sifatida mamlakatning jozibador qiyofasini yaratish va istiqbolli investorlarga xizmatlar ko'rsatish. Biroq, rag'batlantirish xorijiy investitsiyalarni jalb qilish istagida bo'lgan mamlakatlar uchun mavjud bo'lgan bir nechta vositalardan biri hisoblanadi. Hukumatlar: i) Soliq imtiyozlari va grandlar berishlari mumkin; ii) Sanoat maydonlarini, eksportni qayta ishlash zonalarini va boshqa infratuzilmani ta'minlash; iii) Potentsial investorlar oldida turgan byurokratik tartiblarni soddalashtirishga urinish; iv) Ikki tomonlama soliq, savdo va investitsiya shartnomalarini muzokaralar olib borish va foydaning repatriatsiya qilinishini kafolatlash, import qilinadigan komponentlarga kirishni ta'minlash va mulkni kompensatsiyasiz ekspropriatsiya qilmaslikka va'da berish orqali qulay muhit yaratishga urinish. rag'batlantirish xorijiy investitsiyalarni jalb qilish istagida bo'lgan mamlakatlar uchun mavjud bo'lgan bir nechta vositalardan biri hisoblanadi. Bundan tashqari, Bekmurodov (2019) fikricha, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar-investorga korxonani nazorat qilish huquqini beruvchi kapitalni to'g'ridan-to'g'ri eksport qilish va shu bilan karxona asosiy bosh kompaniyasining xorijiy sho'ba korxonasiga aylanadi. Vaxobov (2020) esa to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar-investorga iqtisodiy faoliyati ustidan ta'sirchan nazorat etish imkonini beradigan investorning uzoq muddatli, firmaning kamida 10 foizi ulushiga yoki aksiyadorlar kapitaliga egalik qilishiga imkon beradigan investitsiyalardir, deb ta'kidlaydi. Azizov A.S. (2021) to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar atamasini, avvalo, xo'jalik faoliyati ustidan qisman yoki to'liq nazoratni ta'minlash orqali xorijiy korxonaga investitsiya sifatida tushunish kerakligini ta'kidlaydi. Qo'ziyev (2008) ilmiy ishlarida xorijiy investitsiyalarning mohiyati to'g'risida: "Kelgusida foyda olish maqsadida kapitalni eksport qiluvchi xorijiy davlatlar, yuridik va jismoniy shaxslarning kapitalni qabul qiluvchi mamlakatlarga turli ko'rinishdagi boyliklar (ko'char, ko'chmas mol-mulk, intellektual boyliklar va boshqalar) va ulardan olingan daromadlar (foyda, foizlar, dividendlar, litsenziya va komission mukofotlar, royalti, texnik ta'minot va boshqa mukofotlar)ni qo'yilishiga xorijiy investitsiyalar deyiladi" degan ta'rif keltirilgan. Fozilchayev va Xidirov (2019) "Investitsiya va lizing asoslari" kitobida xorijiy investitsiyaga quyidagicha ta'rif keltirilgan: "Xorijiy investitsiyalar - bu chet el investorlari tomonidan yuqori darajada daromad olish, samaraga erishish maqsadida mutloq boshqa davlat iqtisodiyotining, tadbirkorlik va boshqa faoliyatlariga safarbar etadigan barcha mulkiy, moliyaviy, intellektual boyliklaridir".G'ozibekov (2003) xorijiy investitsiyalar to'g'risidagi nazariy qarashlarida quyidagi fikrlar bayon etgan: "Chet el investitsiyalari bir iqtisodiyot sub'ekti kapitalini o'zga iqtisodiyotga muayyan muddatga bog'lash bo'lib, ichki investitsiyalardan risklar kengligi bilan farqlangan holda, huquqiy sharoitlarning, investitsiya muhitining o'zgarishi bilan tavsiflanadi va natijada mamlakatlar va mintaqalar bo'ylab kapital ko'chishi yuz beradi.

Metodalogiya:

Ushbu maqolada ham miqdoriy, ham sifat yondashuvlarini birlashtirgan aralash usullar tadqiqot dizayni qo'llaniladi. Bunday yondashuv O'zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda xorijiy sarmoyalarning rolini har tomonlama o'rganish imkonini beradi. Ma'lumotlar yig'ishda asosan Davlat statistika qo'mitasining ma'lumotlaridan foydalanildi. Ushbu tadqiqotning cheklovlarini, jumladan, o'z-o'zidan xabar qilingan ma'lumotlarning mumkin bo'lgan noto'g'riligini va tarixiy ma'lumotlarning mavjudligini tan olish muhimdir.

Ushbu metodologiya bo'limida O'zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda xorijiy investitsiyalarning o'rni bo'yicha tadqiqot qanday olib borilganligi, jumladan, ma'lumotlarni to'plash usullari, tanlab olish texnikasi va axloqiy mulohazalar haqida aniq ma'lumot berilgan. Tadqiqotchilar, bundan o'zlarining kelgusidagi ilmiy ishlarida qo'llanma sifatida foydalanishlari va uni o'zlarining maxsus tadqiqot talablariga moslashtirishlari mumkin.

Natijalar:

Ushbu maqoladan kutilayotgan natijalar maqolada keltirilgan tadqiqot savollari, farazlar va metadalogiyalarga bog'liq bo'ladi. Biz maqoladan kutishimiz mumkun bo'lgan ba'zi bir natijalar quyidagilardir.

Xorijiy investitsiyalar va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi ijobiy korrelyatsiya:

Maqolada xorijiy investitsiyalar oqimi va yalpi ichki mahsulot (YAIM) o‘sishi, bandlik darajasi va sanoat ishlab chiqarishi kabi iqtisodiy o‘sish ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi ijobiy bog‘liqlikni tasdiqlovchi dalillar topilishi mumkin.

Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish: Xorijiy investitsiyalar O‘zbekiston iqtisodiyotini diversifikatsiya qilishga, uning ayrim tarmoqlarga qaramligini kamaytirishga va umumiy barqarorlikni mustahkamlashga hissa qo‘shganini taxmin qilish mumkin.

Valyuta zahiralarining ko‘payishi: Kutilayotgan natija to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar natijasida mamlakat valyuta zaxiralarining oshishi bo‘lishi mumkin, bu esa milliy valyutani barqarorlashtirish va tashqi zaifliklarni kamaytirishga yordam beradi.

Yaxshilangan infratuzilma va texnologiyalar transferi: Maqolada xorijiy investitsiyalar infratuzilmaning yaxshilanishiga va ilg‘or texnologiyalar transferiga olib keldi, bu esa uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlik va raqobatbardoshlikka hissa qo‘shishi mumkin.

Investorlarni tushunish: Kutilayotgan natijalar xorijiy investorlarning O‘zbekistondagi investitsiya muhitini qanday qabul qilishlari, ularning ishbilarmonlik muhitidan qoniqishlari va kelajakdagi investitsiya niyatlari haqidagi tushunchalarni o‘z ichiga olishi mumkin.

Tahlil:

Bizning provard natijamiz eng avvalo makroiqtisodiy barqarorlikga erishish deb qaraydigan bo‘lsak, makroiqtisodiy barqarorlik ko‘rsatkichlarini o‘rganib chiqishimiz lozim bo‘ladi.

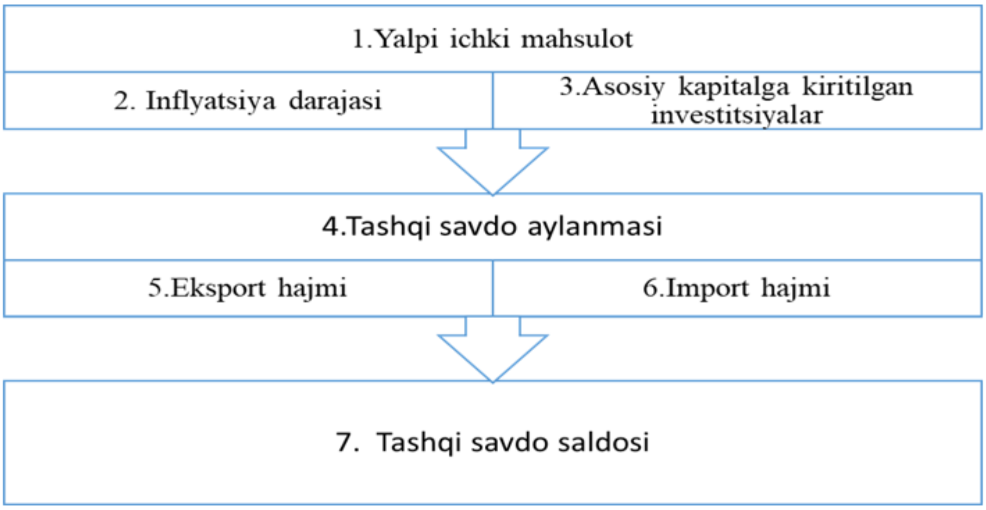

1-rasm: Asosiy makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar

Manba: https://stat.uz/uz/

Bu ko‘rsatkichlar makroiqtisodiy barqarorlikga erishishni ta’minlovchi ko‘rsatkichlar bo‘lishidan tashqari bevosita bir-biri bilan bog‘liqdir.Misol uchun tashqi savdo aylanmasi mamlakatdagi eksport va import hajmining yig‘indisiga tengdir. Tashqi savdo saldosi esa eksport va import o‘rtasidagi tavofutni anglatadi.

1-Jadval

Asosiy kapitalga o‘zlashtirilgan investitsiyalar hududlar kesimida (mlrd.so‘m).

Hududlar	2020	2021	2022	2023 (2 chorak)
O‘zbekiston Respublikasi	520196,7	555467,1	625809,2	195662,2
Qoraqalpog‘iston Respublikasi	16125,1	17733,9	23144,1	6780,3
Andijon	21106,0	25206,6	35379,5	9581,1

Buxoro	28094,6	46719,5	57191,4	16511,4
Jizzax	30152,6	21621,3	26046,5	8130,1
Qashqadaryo	50653,0	36700,1	37662,7	10388,5
Navoiy	40290,9	36444,1	43465,9	13223,7
Namangan	28456,8	30348,7	35333,7	11050,4
Samarqand	32972,8	37502,4	47807,3	17297,5
Surxondaryo	19999,7	26566,8	27107,1	8972,7
Sirdaryo	16064,9	19674,8	30620,9	10856,6
Toshkent	46558,8	65474,6	73450,0	25297,8
Farg'ona	26457,6	28911,8	36462,4	12246,5
Xorazm	12633,4	17899,7	20061,0	5621,9
Toshkent sh.	107271,5	129590,6	129313,4	39512,1

Manba: https://stat.uz/uz/

Bu jadval 2020-2023-yil 2 choragi bo'yicha asosiy kapitalga o'zlashtitilgan investitsiyalarning hududlar kesimi bo'yicha tahlilini ko'rsatyapdi. Ko'rib turganimizdak investitsiyalar miqdori oshib borishiga qaramasdan asosiy o'zlashtirilgan investitsiyalar Toshkent shahri hududiga to'g'ri kelmoqda. Bu esa investitsiyalarning notekis taqsimlanishi yoki boshqa viloyatlar sarmoyalarni o'zlashtirishda sustkashlikga yo'l qo'yayotganligini ko'rsatadi. 2020-yilda Xorazm viloyatida eng past ko'rsatkich qayd qilingan bo'lsa 12 633,4 mlrd so'm bo'lib, 2023-yilning dastlabki 2 choragida ham o'zlashtirilgan investitsiyalar miqdori boshqa viloyatlarnigan pastligini ko'rishimiz mumkun. Bu esa viloyatning daromadiga va aholining turmush farovonligiga o'zining salbiy ta'sirini o'tkazishi mumkun.

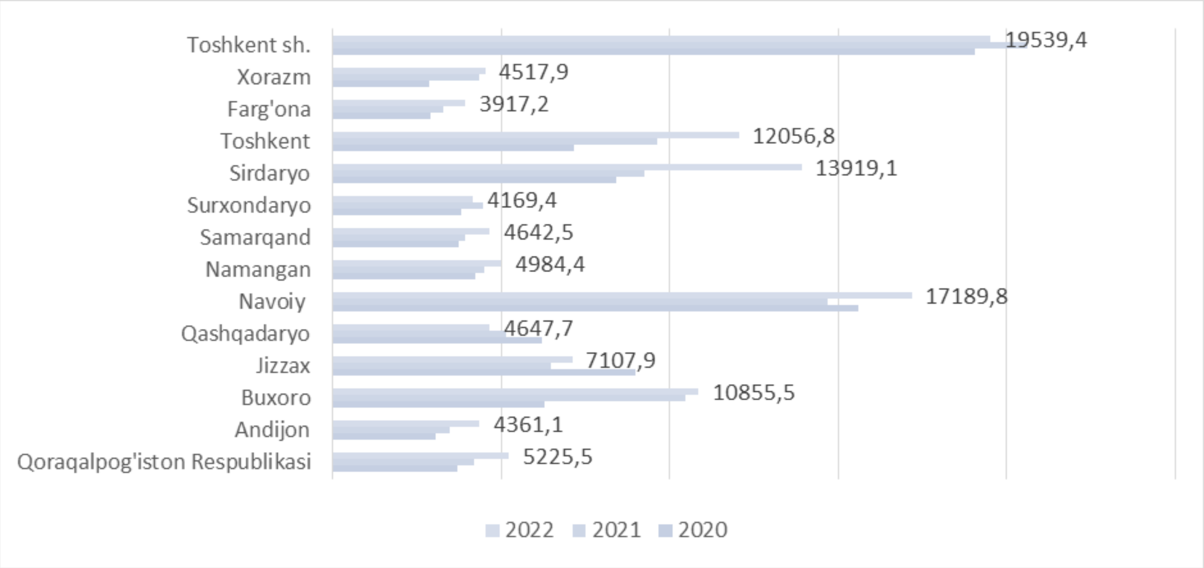

2-rasm:Aholi jon boshiga asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar(ming.so'm)

Manba: https://stat.uz/uz/

Aholi jon boshiga asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitylar miqdori afsuski juda past darajada ekanligini ko'rishimiz mumkun. Birgina, Toshkent shahrida bu ko'rsatkich 19 539,4 so'mni tashkil qilayotgan bo'lsa,eng yomon ko'rsatkich Farg'ona viloyatida 3917,2 so'mni tashkil qilmoqda. Navoiy viloyatida esa aholi jon boshiga to'g'ri keladigan investitsiyalar miqdori 17189,8 so'mni tashkil qilmoqda. Bunga viloyatda sanoat zonalarning ko'pligi va aholi soningin kamligi sabab bo'lishi mumkun.

3-rasm: Moliyalashtirish manbalari bo'yicha asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar tarkibi chet el investitsiyalari va kreditlari (foizda)

Manba: https://stat.uz/uz/

Chet el investitsiyalarini o'zlashtirish bo'yicha 2020-yilda Qashqadaryo viloyati yetakchilik qilayotgan bo'lsa 69,3 foiz, huddi shu yilning o'zida Samarqand viloyati eng kam investitsiya va kreditlarni o'zlashtirgan viloyat bo'lib qolmoqda 27 foiz. 2022-yilda esa investitsiyalar kirib kelishining pasayishi sababli sarmoyalarni o'zlashtirish miqdori ham tusgib ketganligini ko'rishimiz mumkun.

Xulosa va takliflar:

Bizning fikrimizcha makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda hukumat quyidagi chora tadbirlarni qo'llab-quvvatlashi kerak.

Siyosatni davom ettirish va oshirish:

O'zbekiston hukumati xorijiy sarmoyalarni rag'batlantiruvchi siyosatni davom ettirishi va kuchaytirishi kerak. Normativ-huquqiy bazada barqarorlikni ta'minlash, imtiyozlar berish, byurokratik jarayonlarni soddalashtirish xorijiy kapitalni yanada jalb qilishi mumkin.

Xatarlarni yumshatish strategiyalari:

Xorijiy investitsiyalar bilan bog'liq potentsial muammolarni, shu jumladan daromadlar tengsizligi, atrof-muhit muammolari va potentsial aktiv pufakchalarini hal qilish uchun keng qamrovli xavflarni kamaytirish strategiyalarini ishlab chiqing. Mas'uliyatli boshqaruv bilan manfaatlarni muvozanatlash juda muhimdir.

Monitoring va baholashni kuchaytirish:

Vaqt o'tishi bilan xorijiy investitsiyalar ta'sirini monitoring qilishning mustahkam mexanizmlarini yaratish. Investitsiyalar mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlik maqsadlariga mos kelishini ta'minlash uchun muntazam ravishda baholash o'tkazilishi kerak.

Investor ta'limi:

Potentsial investorlarni O'zbekistonning investitsiya imkoniyatlari, tartibga solish muhiti va potentsial risklar haqida o'rgatuvchi dastur va tashabbuslarni ilgari surish. Bu investorlarning kengroq qismini jalb qiladi va ishonchni oshiradi.

Barqaror rivojlanish:

xorijiy investitsiyalar doirasida barqaror rivojlanish amaliyotiga ustuvor ahamiyat berish. Uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlash uchun ekologik mas'uliyatli investitsiyalar va ijtimoiy rivojlanish loyihalarini rag'batlantirish.

Hamkorlik va ikki tomonlama kelishuvlar:

xorijiy investitsiyalarni osonlashtirish va xavfsiz investitsiya muhitini ta'minlash uchun asosiy investor davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik va ikki tomonlama kelishuvlarni rivojlantirishni davom ettiring.

Tadqiqotlar va ma'lumotlar:

Xorijiy investitsiyalarning makroiqtisodiy barqarorlikka ta'sirini doimiy ravishda baholash uchun keyingi tadqiqotlar va ma'lumotlar to'plashni rag'batlantirish. Bu dalillarga asoslangan siyosatni ishlab chiqishda yordam beradi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, O'zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda xorijiy sarmoyalarning o'rni yaqqol ko'zga tashlanadi, ammo buning uchun mutanosib va strategik yondashuv talab etiladi. Jozibador investitsiya muhitini yaratish, ular bilan bog'liq risklarni bartaraf etish va barqaror rivojlanishga ko'maklashish bo'yicha doimiy sa'y-harakatlar mamlakatning uzoq muddatli barqarorligi va farovonligi uchun xorijiy investitsiyalar foydasini maksimal darajada oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Azizov A.S. (2021) To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalar jalb qilishda moliyaviy-iqtisodiy va mamlakat xatarlarini kamaytirish. Iqt. fan. bo'y. fals. dokt. (PhD) diss. Avtoref. – Toshkent: 2021. – 11 b.
2. Bekmurodov A.Sh. (2019) Xorijiy investitsiyalar. – Toshkent: Iqtisodiyot. – T. O'quv qo'llanma.
3. Farmon (2023) O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi "O'zbekiston-2030" strategiyasi to'g'risidagi farmoni.
4. Fozilchayev Sh.Q va Xidirov N.G' (2017) Investitsiya va lizing asoslari. O'quv qo'llanma. – T.: Moliya, - 22 bet
5. G'ozibekov D.G'. (2003) Investitsiyalarni moliyalashtirish masalalari. – T.: "Moliya", , 45 bet.
6. Lui T. Jr Uells va Alvin G. Wint, (2021) Rag'batlantirish xorijiy investitsiyalarni jalb qilish. Google. scholar.
7. Qo'ziyeva N.R. (2008) Xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalar faoliyatini rag'batlantirishning moliya-kredit mexanizmini takomillashtirish yo'nalishlari. Iqt. fan. dok. ilm. dar. olish uchun yoz. diss. avtoref. – T.: BMA, 11 bet.
8. Vaxobov A.B. (2020) Xorijiy investitsiyalar. – Toshkent: Moliya, 2010. – T. – O'quv qo'llanma.

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

https://laboreconomics.uz

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI
2023-yil Maxsus son

ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

laboreconomics.uz

Muharrirlar:
Yaxshiyev H.T.
Matxo'jayev A.O.

Musahhih:
Kamilova D.J.

Tehnik muharrir:
Mirzayev J.O'.

Litsenziya AI № 2537 08.02.2022 y. Bosishga ruxsat etildi 19.10.2023.
Qog'oz bichimi 60x84 $^{1}/_{8}$. Shartli bosma tabog'i 31,6. Raqamli bosma.
Adadi 50 nusxa. №16/10-2023 - sonli buyurtma.

"Zarafshon Foto" MCHJning matbaa bo'limida chop etildi.
100164, Toshkent sh., Mirzo Ulug'bek tumani, Shahriobod ko'chasi, 3-uy.

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko'chasi, 49-uy.

+998 99 881-86-98

ilmiymaktab@gmail.com

www.laboreconomics.uz